

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Харченка Сергія Яковича

на дисертаційну роботу **Ступак Оксани Юріївни**

«Теорія і практика формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

На сучасному етапі впровадження децентралізації, перебудови суспільних інституцій та розвитку громадської активності у процесах реформування, питання формування соціальної активності молоді є актуальним, бо розбудова демократичної держави та громадянського суспільства як одного з найважливіших її елементів неможлива без активної участі молодих людей в її суспільно-політичному, економічному, культурному і духовному житті. Процеси трансформації українського суспільства, суспільно-політичні зміни, які відбуваються в країні, зумовлюють актуальність розгляду проблеми соціальної активності молоді та їх вплив на ці процеси. Питання активності молоді в суспільному житті є важливим аспектом цієї проблеми.

Виходячи з цього, науково-теоретичне обґрунтування процесу формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства, здійснене О. Ступак у своїй дисертаційній роботі, є актуальним, своєчасним і доцільним, оскільки цілком відповідає основним напрямкам модернізації вітчизняної вищої освіти.

Логіка дослідження прослідковується під час представлення теоретичних засад вивчення досліджуваної проблеми з обґрунтуванням особливостей та структури соціальної активності молоді, характеристики вітчизняних інститутів громадянського суспільства. Водночас методологічний аналіз проблеми демонструється через визначення процесу формування соціальної активності молоді як соціально-педагогічної проблеми,

дослідження європейського досвіду діяльності інститутів громадянського суспільства, обґрунтування методологічних підходів і концептуальних засад формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. При цьому авторка спирається на вагомий науковий доробок вітчизняних та зарубіжних розвідок.

Важливим доробком рецензованої дисертації є, насамперед, її наукова новизна й теоретична значущість, адже вперше розкрито теоретичні засади формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства шляхом наукового обґрунтування і характеристики сутності як інтегрованої якості особистості. Розроблено концепцію дослідження на теоретичних та методичних засадах формування соціальної активності як систему з використання системного, діяльнісного, контекстного, синергетичного методологічних підходів з використанням потенціалу інститутів громадянського суспільства. Охарактеризовано поняття «соціальна активність молоді», визначено її структуру. Розроблено авторську систему формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства.

У вступі обґрунтовано актуальність, значущість і стан розроблення обраної теми; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; представлено концепцію дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення дослідницької роботи; охарактеризовано особистий внесок здобувача, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів; подано інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні засади вивчення соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства» – досліджено категорію молоді як соціально-демографічної групи; представлено особливості та структуру соціальної активності молоді, охарактеризовано інститути громадянського суспільства, а також виокремлено історичні етапи становлення та розвитку інститутів громадянського суспільства.

Позитивним є виокремлення основних характеристик реалізації соціальної роботи з молоддю в суспільстві: включення різних категорій молоді до громадської діяльності; використання різноманітних форм і методів щодо вирішення проблем соціалізації із залученням державних та громадських установ чи організацій; взаємодія всіх соціальних інститутів на шляху до ефективного процесу соціалізації молоді; урахування соціальних, психологічних, особистісних чинників розвитку особистості під час формування диференційованого підходу в роботі з молоддю

У другому розділі – «Методологічний аналіз формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства» – досліджено проблему формування соціальної активності молоді крізь призму наукових підходів; розглянуто європейський досвід діяльності інститутів громадянського суспільства; теоретично обґрунтовані методологічні підходи до процесу формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства.

Окремої уваги заслуговує структура формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства, що визначає форми і засоби роботи з молоддю в інститутах громадянського суспільства (громадських організацій, молодіжних центрів і рад, благодійних фондів) у певних напрямів роботи: *проектній, громадсько-політичній, освітньо-науковій, а також молодіжній політиці та дозвіллі.*

Третій розділ дослідження «Обґрунтування системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства» присвячений концептуальним засадам формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства; на підставі системного підходу до формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства моделюванню та обґрунтованою системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства; представленню змістовної характеристику компонентів системи

формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства.

Варто відзначити, що розроблена система формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства включає низку взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів, зокрема, мету, об'єкт та суб'єкт, зміст, напрями, форми і методи роботи з молоддю в інститутах громадянського суспільства. Досліджувана система представлена чотирма компонентами: цільовий, суб'єкт-об'єктний, змістовно-процесуальний, середовищний.

Підсилює теоретичне значення роботи виокремлені та обґрунтовані етапи реалізації системи, а також технологія, що передбачає широкий спектр застосування форм і засобів роботи з молоддю з урахування особливостей діяльності інститутів громадянського суспільства.

У четвертому розділі – «Експериментальне дослідження системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства» – описано перебіг і результати експериментальної роботи з упровадження системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства та проаналізовано ефективність проведеної експериментальної роботи.

Розроблений критеріальний апарат дозволив дисертантці виокремити рівні сформованості соціальної активності молоді (високий, достатній, середній, низький) за критеріями суспільної спрямованості, громадсько-політичної обізнаності, соціальної компетентності та самооцінки. Виділення названих критеріїв відповідає структурно-компонентному складу соціальної активності молоді (мотиваційно-ціннісний, змістовно-когнітивний, соціально-діяльнісний, рефлексивно-оцінний).

У цьому розділі авторка довела правильність вихідної методології результатами експериментальної роботи, що проводилась протягом 2016-2019 рр. і охопила 626 молодих осіб віком від 14 до 35 років (здобувачі

середньої, професійно-технічної та вищої освіти, соціальні та молодіжні працівники).

Показовим є комплекс емпіричних та статистичних методів науково-педагогічного дослідження, що були використані на різних етапах експериментальної роботи.

Позитивно оцінюємо детальний опис процесу реалізації системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства під час інформаційного, просвітницького та діяльнісного етапів. Водночас окремо уваги заслуговують представлені проекти, що розроблені, отримали грантову підтримку від міжнародних організацій та впроваджені авторкою дослідження в діяльність інститутів громадянського суспільства, зокрема: «Студентська республіка на Донеччині», «Громадянська просвіта молоді на сході України», «Посилення ролі молоді в управлінських процесах Донецького регіону» тощо.

Кількісно-якісна інтерпретація одержаних результатів під час підсумкового зрізу довела ефективність системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. Вірогідність отриманих результатів доведена засобами математичної статистики, зокрема за статистичним λ -критерієм Колмогорова-Смирнова.

Кожний розділ має свою наукову значущість. Якщо ж об'єднати всі розділи – отримаємо ґрунтовне й цілісне дослідження, якість якого підтверджується використанням автором теорії багаторівневої методології, що дозволяє розв'язати проблему формування соціальної активності в інститутах громадянського суспільства України на науково-теоретичному рівні, використовуючи при цьому цілий арсенал наукових теорій, концепцій, законодавчих та нормативних актів та постанов, нагативних та інтерпретаційних джерел, інтернет ресурсів.

Матеріали, подані в додатках: періодизація розвитку інститутів громадянського суспільства, регіональний розподіл молодіжних громадських організацій 2014-2018 рр., приклади молодіжних рад, діагностичні методики

для дослідження рівня соціальної активності молоді, грантові проекти, що біли реалізовані під час формувального експерименту.

Заслуговує на схвальну оцінку й фундаментальний доробок Ступак О.Ю., представлений у її 34 публікаціях (із них 29 – одноосібні), зокрема: 3-х монографіях (1 – одноосібна, 2 – у співавторстві), 1 посібнику, 22 статтях у наукових фахових виданнях України та інших держав (з яких 19 – у фахових виданнях України, 1 – у періодичному зарубіжному виданні, 2 – міжнародних виданнях, що входять в науково-метричну базу Web of Science), 9 статтях і тезах доповідей в інших виданнях.

Дисертація відповідає основним вимогам щодо її оформлення. Зміст автореферату повною мірою відображає основні наукові положення дисертаційної роботи.

Наукове дослідження Ступак Оксани Юріївни є самостійним завершеним дослідженням, виконаним на хорошому науково-теоретичному та практичному рівні, що підкріплюється знанням нормативно-правових актів та постанов, методології, теорії і практики соціальної роботи.

Однак, поряд із загальною позитивною оцінкою наукових здобутків дисертантки, вважаємо за доцільне, у контексті наукової дискусії висловити зауваження та побажання:

1. На нашу думку, до методологічної основи дослідження доцільно було б додати аксіологічний методологічний підхід. Такий підхід дозволив би під час аналізу процесу формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства визначати стратегії її подальшого розвитку з позиції введення певних гуманістичних ціннісних орієнтирів.

2. У п. 1.3 здобувач подає характеристику інститутів громадянського суспільства, на яких зосереджено увагу дослідження (громадські організації, молодіжні центри, молодіжні ради, благодійні фонди), доцільно було б детальніше обґрунтувати вибір саме цих інститутів, пояснити їх переваги в подальшій експериментальній роботі для розвитку соціальної активності молоді.

3. У роботі не досить чітко розмежовується зміст реалізації системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства для здобувачів різних закладів освіти: середньої, професійно-технічної, вищої освіти. Диференційований підхід до процесу формування соціальної активності з урахуванням ціннісних орієнтацій, вікових особливостей підвищив би, на наш погляд, ефективність упровадження розробленої системи.

4. Вважаємо, що робота збагатилась б за умови схематичного представлення алгоритму впровадження технології формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства, її етапів та детального опису зв'язків між технологічними елементами.

5. У параграфах 2.3 і 3.2 зустрічається опис системного підходу, що є ключовим у межах розробки системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства, проте змістовне наповнення дублюється, що ускладнює сприйняття інформації.

Отже, дисертаційна робота «Теорія і практика формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 „Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), а її авторка – Ступак Оксана Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
Державного закладу «Луганський національний
університету імені Тараса Шевченка»

С. Я. Харченко

